

Antikker fra danske adelssamlinger

af Mette Moltesen

Gorm var meget interesseret i hovedet af Broder Rus fra Esum Kloster, som vi i sin tid fik lov at bringe til Glyptoteket for at afforme det til gipsafstøbninger. Vi undersøgte hovedet nøje for at se, om det skulle være en antik, romersk buste, som var kommet til et kloster i det høje nord ligesom et lignende hoved, der er del af “Den forblommede Antik” i Fredensborg.¹ Vi blev hurtigt enige om, at materialet ikke var marmor og stilen heller ikke helt romersk. Men der er andre romerske hoveder, der er kommet til Danmark i forrige tider, og nogle af dem omtales i det følgende.

Det har ofte undret mig – og mange andre – at der i Danmark er så få private antiksamlinger fra 1700-tallet. Når man sammenligner med de engelske country house-samlinger, hvor mange unge adelsmænd, der tog på the Grand Tour i Sydeuropa, vendte hjem med romerske marmorstatuer, relieffer, vaser og portrætter.² I Danmark har vi, ud over de kongelige samlinger, Høeg Guldbergs samling³ og biskop Frederik Münters antikker, som han udstillede i bispegården.⁴ Der var også enkelte antikke skulpturer på Kunstakademiet, som jeg har beskæftiget mig med i anden sammenhæng; og så var der kunstnere, som Bertel Thorvaldsen og J.A. Jerichau, der bragte antikke skulpturer med til Danmark fra Rom.⁵

Men selvom mange unge danske adelsmænd rejste på dannelsesrejse sydpå, bragte de ikke mange skulpturer med hjem til de fædrene herregårde.⁶ Der synes ikke at have været den Grand Tour-tradition, som de unge englændere havde. I 1974 viste vi på Glyptoteket en udstilling med titlen “Antik Kunst i Dansk Privateje”, hvor nogle private samlinger kom frem i lyset, men de fleste af dem var dannet i en senere periode og få var adelssamlinger.⁷ I 1989

1. Poulsen 1941.

2. F. eks. Grand Tour 1996.

3. Haslund-Hansen et. Al. 2009.

4. Gjødesen 1975; Fischer-Hansen 2007.

5. Melander 1993; Fejfer & Melander 2003; For Jerichau, Davidson 1880.

6. På Det Danske Institut for Videnskab og Kunsts hjemmeside www.acdan.it findes en oversigt, Danes and Scandinavians in Italy: Survey 1 (alfabetisk) og 2 (kronologisk) over skandinaver på besøg i Italien.

7. Antik kunst i dansk privateje 16. maj til 31. august 1974.

blev det muligt for Glyptoteket at erhverve et udvalg af skulpturer fra en dansk herregård. De var købt en bloc i 1850'erne på en auktion i Rom og ikke samlet af ejerne.⁸

Ser vi på oldsagerne i Glyptotekets samlinger, er der to adelssamlinger, der kan komme på tale. Familien Reventlows på godset Emkendorf i Holsten og familien Bille-Brahes på Hvedholm på Fyn.

Hermerne fra Emkendorf

I 1951 købte Ny Carlsberg Glyptotek i Åbenrå Antikvitetshandel en skægget herme, der angiveligt stammede fra godset Emkendorf i Holsten (Fig. 1).⁹

Det er et romersk marmorarbejde, 50 cm højt, og forestiller en skægget guddom med langt hår, der holdes af et bånd og falder i brede bølger ned ad ryggen, en slangekrølle på hver skulder og små krøller, der er foldet op over båndet ved tindingerne.¹⁰ Busten er nøgen og skåret over brystet, på siderne er der to udhugninger til små klodser eller rudimentære arme. Den er altså udformet som en herme og har måske været placeret på et hermeskaft og været opstillet i en romersk villa eller helligdom.

I stil er den klassisk græsk og går tilbage til de hermer, der markerede veje og ejendoms-skel. I romersk tid fremstilles disse hermer bevidst gammeldags, og denne type kendes i mange udgaver og med mange variationer i hår og skæg. Den findes både som enkeltherme, som her, og som dobbeltherme, f.eks er der to dobbelthermer fra det store anlæg, Quintili-ernes villa på via Appia uden for Rom.¹¹ På Glyptoteket har vi også et par andre hermer af denne type.¹² Det kan være vanskeligt at sige, hvilken guddom, der er afbildet. Den oprindelige græske herme forestillede jo handelens og korsvejenes guddom Hermes, men siden er både Zeus og Dionysos fremstillet i denne form.

8. J. Christiansen, *Medkøb* 1990, 5-24; F. Johansen *loc.cit.* 46-58; M. Moltesen, *loc.cit.* 25-45.

9. Ny Carlsberg Glyptotek IN 2837, NCGKat. Romersk Kejsertid III, 2005, 378-379, nr. 203; Poulsen 1951; Müller 1980, 419, nr. 108.

10. Curtius 1931, 54-57, type B.

11. Ricci 1998, 11, pl. 15. 1-2.

12. Ny Carlsberg Glyptotek IN 564, 565; NCGKat., Romersk Kejsertid III, 2005, 384-385, nr. 206-207.

Faktisk havde Glyptoteket allerede to antikker fra Emkendorf, som var erhvervet i 1913 af Frederik Poulsen. Af et brev fra grev Reventlow til Poulsen fremgår det, at denne har været på besøg på Emkendorf og vist interesse for to buste, som han kunne købe for 5000 kr.¹³ Frederik Poulsen yndede at køre rundt og besøge herregårde og deres samlinger både i Danmark og i England. Han beskrev livet på herregårdene med humor og interesse i sine bøger, og fra besøgene på de engelske herresæder skrev han både en munter beskrivelse og et videnskabeligt værk: *Greek and Roman Portraits in English Country Houses*, der var en af de første større afhandlinger om dette emne.¹⁴

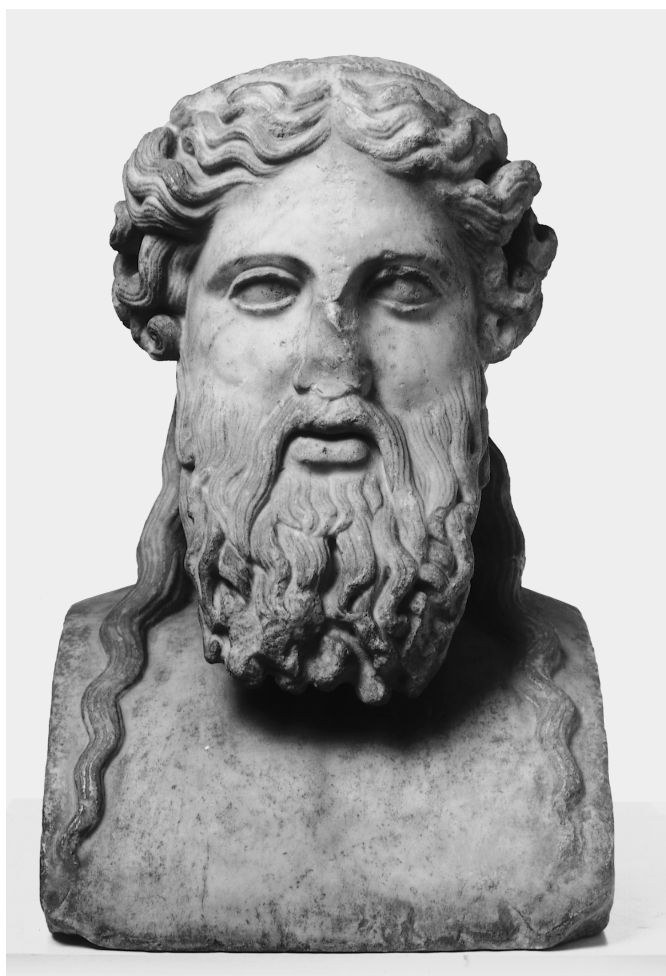

Fig. 1. Skægget herme, Ny Carlsberg Glyptotek IN 2837.

13. Brevet af 4. juni 1913 er signeret af Reventlow Criminil, Emkendorf, Bokelholm, Holstein.

14. Poulsen 1923. Hovedværket var A. Michaëlis, *Ancient Marbles in Great Britain*, Cambridge 1882.

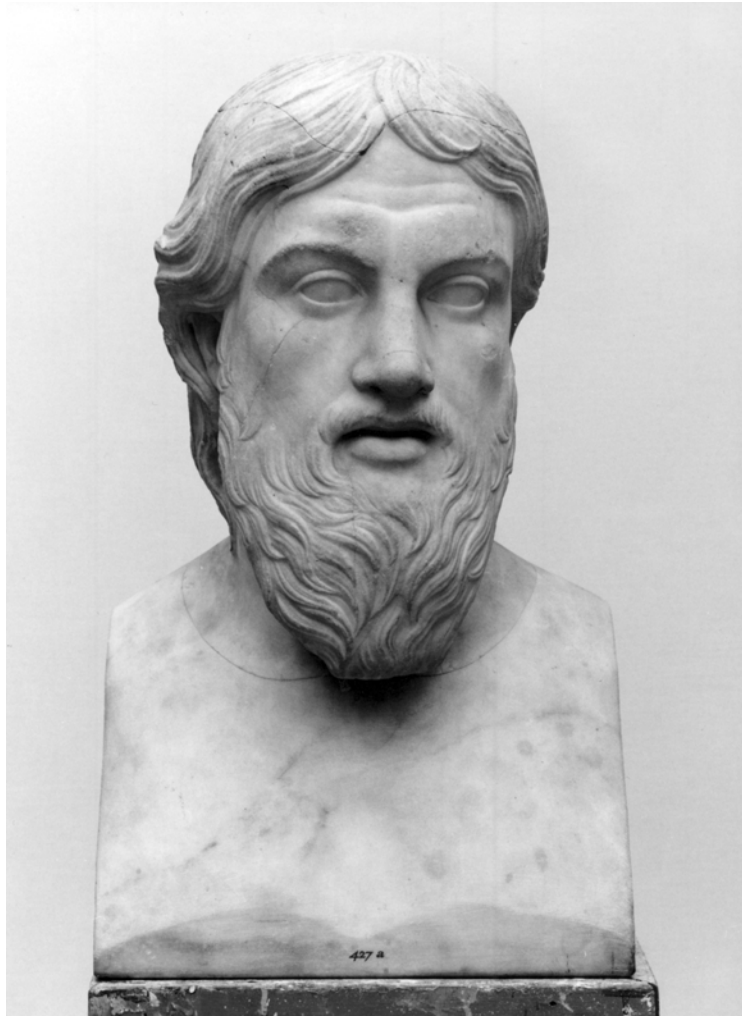

Fig. 2. Mand med halvlangt hår, Ny Carlsberg Glyptotek IN 2627.

Af de to antikker fra Emkendorf er den ene også en hermebuste (Fig. 2). Den forestiller en yngre mand med halvlangt lokket hår og skæg, der vender sig let mod sin venstre side, men her er bryststykket og issen restaureret.¹⁵ Det blev regnet for et græsk portræt – altså et portræt af en græker – på grund af det lange hår og skæg. I første omgang mente man, at portrættet forestillede historikeren Herodot, hvis kontrafej man kender i tre hermer med indskriften Herodotos.¹⁶ Frederik Poulsen syntes ikke, det lignede Herodot, og fæstnede sig ved håret, “der havde lange hårtjavser som en russisk præst” og mente, at der måske kunne

15. Ny Carlsberg Glyptotek IN 2627, NCGKat., Græske Portrætter, 1992, 146-147, nr. 60.

16. Müller 1980, 420, nr. 112; for Herodotportrættet, Richter 1984, 131-133.

være tale om en antik fremstilling af en præst.¹⁷ Heri fulgte Vagn Poulsen ham, idet han foreslog, at det enten var en præst eller en profet.¹⁸ Men vor buste ser jo meget nyklassicistisk ud, den ligner både Thorvaldsens og Jerichaus Jesusstatuer, og i nyere litteratur har man også erkendt, at det snarere er et moderne værk – altså fra 1700-tallet.¹⁹ Der er derimod ikke grund til at antage, at det er lavet som en forfalskning. I tiden blandede man antikt og nyt, blot det var antikt i stilen. Muligvis er hovedet blevet restaureret som en herme i analogi med den skæggede herme, der er næsten i samme størrelse.

Det tredje værk fra Emkendorf er helt anderledes (Fig. 3).²⁰ Det er en draperet buste med hovedet af en surmulende yngling med langt hår svøbt tilbage med en krans bundet over panden.²¹ Busten og næsetippen er restaurerede. Stilen er hellenistisk, og typen blev også anvendt til at fremstille unge kvinder, der minder om muser eller mænader. I et ældre katalog over Emkendorfsamlingen omtales busten også netop som "Büste einer Römerin".²² Romerne holdt meget af de unge androgyne typer, en ung Dionysos eller en ung satyr, der kunne passe i en havesammenhæng. Disse hoveder kan være svære at skelne fra unge kvinder, når kroppen mangler, men i dette tilfælde har man kaldt busten for en ung Dionysos.

Det er altså en heterogen gruppe, vi har med at gøre med, eneste fællesnævner er, at de engang har stået på godset Emkendorf, hvor de var del af en større antiksamling, der var erhvervet i Rom og nu er spredt for alle vinde.

Godset Emkendorf ligger mellem Kiel og Rendsburg i Holsten, og tilhører i vore dage familien Curt Heinrich. Det er helt privat og kun parken er tilgængelig for publikum.

17. Poulsen 1931, 86, figs. 66-67.

18. Poulsen 1951, 6; Poulsen erkender den nyklassicistiske stil og mener, at hovedet er en overarbejdet antik; idem, 1954, 83-84, nr.58.

19. NCGKat., Græske Portrætter, 1992, 146-147, nr. 60.

20. Denne er ikke omtalt hos Vagn Poulsen.

21. Ny Carlsberg Glyptotek IN 2628, NCGKat. Romersk Kejsertid III, 2005, 136-137, nr. 57.

22. Müller 1980, 419, no. 105 citerer Noodt 1829.

Fig. 3. Ung Dionysos, Ny Carlsberg Glyptotek IN 2628.

Det har egen hjemmeside, hvoraf det fremgår, at man undertiden giver koncerter i nogle af de store tilbygninger, som også kan lejes til "Veranstaltungen" (Fig. 4).

Godset var 1764-1929 i familien Reventlows eje og havde sin storhedstid under greve Fritz Reventlow (1754-1828), der arvede det fra sin fader (Fig.5).

Fritz Reventlow var født på Altenhof, et af familiens godser i Slesvig. Han studerede rets- og statsvidenskab ved universitetet i Göttingen og blev optaget af de tyske national- og frihedsbevægelser, der vendte sig mod den fyrstelige enevælde. I 1778 drog han til København, fordi han havde forelsket sig i Julia Schimmelmänn (1763-1816), som han giftede sig med i 1779. Hun var datter af skatmesteren Heinrich Schimmelmänn (1724-1782), en af

landets allerrigeste mænd, der lukrerede på handelen med Vestindien. 1780 indtrådte Fritz Reventlow i diplomatiet som gesandt i Stockholm og siden tjente han i London i perioden 1784-1788.

Fig. 4. Godset Emkendorf i Holsten.

Fig. 5. Fritz Reventlow, Jens Juel 1782. Gottorp Slot.

I 1788 tog han sin afsked fra diplomatiet efter forgæves at have søgt forflyttelse til Napoli p.gr.a. hustruens svage helbred. Parret slog sig ned på godset Emkendorf og med hustruens penge var han i stand til at istandsætte og modernisere godset og hovedbygningen, som blev rigt dekoreret med malede dørstykker, loftsmalerier og stuk, mange af dem med antikke mytologiske motiver. Det var den Schimmelsmannske husarkitekt Carl Gottlob Horn, der stod for det ydre og maleren Giuseppe Anselmo Pelliccia og stukkatoren Francesco Antonio

Tady, der stod for at udsmykke rummene, som forandrede den gamle herregård til at klassicistisk slot.²³ Således blev Emkendorf et kunstens tempel uden sidestykke i landsdelen.

Julie Reventlow var meget optaget af slavernes frigørelse, gjorde meget for velgørenhed og blev tiltagende religiøs. På trods af sin sarte konstitution pristest hun for sin gæstfrihed, når hun åbnede sit hjem for tidens kunstnere og videnskabsmænd, og Emkendorf blev anset for kulturens højborg i Holsten og et mødested for tidens digtere og filosoffer. I Dansk biografisk lexicon står: "Emkendorferkredsens anskuelse kendetegnes ved en konservativ fastholden ved gamle dyder, den rene lutherdom mod moderne rationalisme, aristokratisk patriarkalisme mod den franske revolutions demokratiske ideer."²⁴ Det var ikke ligefrem en samling af fremskridtets mænd!

Parret Reventlow foretog to store udenlandsrejser. I 1783-84 rejste de til Tyskland og Italien og besøgte Rom,²⁵ hvor Julie i 1784 sad model for den kendte portrætmaler Angelica Kaufmann (Fig.6).²⁶ De skabte sig en stor samling møbler og kunstværker, som de købte dels i deres tid som udstationerede i London og dels på deres rejser på kontinentet. Langt de fleste malerier og alle skulpturerne blev erhvervet i Rom på en længere rejse til Italien, mens Emkendorf blev bygget om i årene 1795-1797. Om besøget i Rom ved vi, at parret omgikkes mange italienske kunstnere, og at greven blev æresmedlem af San Luca akademiet, måske ikke så meget for sin kunstforstand, som fordi han var en god kunde.

Malerierne udgjorde den største del af samlingen, især er der mange af de dengang populære kopier efter Rafael, blandt andet midterdelen af "Skolen i Athen" kopieret af Anton Raphael Mengs, men også værker af Guido Reni, Annibale Carracci og mange landskabsbilleder af samtidige kunstnere. Der er bevaret et katalog fra 1829, som opregner 120 malerier i alt, hvoraf 76 blev sendt hjem fra Rom i 1797.²⁷ I alt 31 kister blev fragtet med skib til Hamborg, men da skibet blev beslaglagt af franskmændene på vejen, blev kisten med de store malerier bragt tilbage til Italien og først givet fri i 1801. Den samlede værdi af indkøbene i Rom anslås at have været 30.000 rigsdaler, en meget betragtelig sum.

23. Müller 1980, 394.

24. Cedergreen Bech 1982, 177.

25. Schadendorff 1950, 42-49.

26. Angelica Kaufmann, Portræt af Julie Reventlow udført 1784 til Julies bror Ernst Schimmelmann på godset Ahrensberg. En kopi findes på Reventlowmuseet på Pederstrup.

27. Noodt 1829.

Der er beskrivelser af mange gode malerier i deres hjem i London og på deres sommerejendom i Bristol, og i modsætning til mange andre diplomater tog de deres møbler og samlinger med sig hjem til Emkendorf. Der var ikke så mange familieportrætter, da godset ikke havde været i familiens eje så længe, men Jens Juel havde malet dem begge, mens de boede i København, og der var portrætmedaljoner af Tobias Sergel (Fig. 7).

Fig. 6. Julie Reventlow, Angelika Kaufmann 1784. Ahrensberg, kopi på Pederstrup.

Fig. 7. Julie Reventlow, Jens Juel 1785. Gottorp Slot.

Der var kun ca. 20 skulpturer, hvoraf mindre end halvdelen var ægte romerske antikker.²⁸ Det var ni hoveder eller buster og en lille statuegruppe. Da alle hovederne synes at være nogenlunde lige høje i restaureret stand, er det sandsynligt, at de har været udstillet som en slags hermegalleri, sådan som det ofte ses i de tidlige museer og samlinger. De andre skulp-

28. Müller 1980, 419-421, nr. 103d-120b.

turer var kopier efter berømte antikker, der var bl.a. en kopi af den i tiden mest berømte antikke skulptur, Apollon Belvedere, udført af Antonio Canova i gipsmarmor. Den stod i forhallen og hilste de besøgende velkommen.²⁹ Derudover var der også moderne marmorkopier af Apollon Belvederes hoved, et hoved af Alexander den store, af Niobe, og en bronze-kopi af hovedet på Salys rytterstatue af Frederik V. Desværre er de andre antikker forsvundet, og kun de tre buster i Glyptoteket er bevaret. En del værker blev solgt efter Fritz Reventlows død i 1828, og en del brændte i et magasin efter salget af godset i 1926, mens andre blev i familiens eje og blev fordelt på andre godser.

Det væsentligste antikke værk skal have været en gruppe af Amor og Psyke, ca. 125 cm høj og af samme type som en gruppe på Capitol (Fig. 8).³⁰ Den blev erhvervet i Rom i 1796, men er altså forsvundet. Den er beskrevet af Fritz Reventlow i et brev til hans bror Cay: "Amor og Psyke gruppen kommer i Kabinettet (Rum 5) på en uglaceret fayence ovn bestilt til formålet, som skal danne postament for den." Siden stod denne gruppe dog i forhallen (Diele, Rum 1.) lige over for Apollon Belvedere, og i dette forrum stod også den såkaldte Herodot-herme.

Selvom samlingen er godt og omhyggeligt dokumenteret, er det ikke meget, vi ved om, hvorfra antikkerne stammer. Kun i forbindelse med den såkaldte Herodot-herme – den der måske er moderne – citerer kataloget en regning: "For tre buster af Platon, Herodot og Commodus 50 £" og i den forbindelse gætter forfatteren på, at de tre buster er erhvervet fra Thomas Jenkins i Rom. Flere af malerierne er nemlig købt af ham, og det er da meget sandsynligt, at det også gjaldt i hvert fald et par af hermerne. Den unge Dionysos blev jo omtalt som en kvindebuste, så den er ikke en af de tre omtalte, og det er heller ikke muligt at se, hvem der kunne identificeres med kejser Commodus, for han er nem at kende. Den skæggede herme kunne med lidt god vilje godt ligne Platon.

29. Müller 1980, 419, nr. 103d.

30. Müller 1980, 420, nr. 113; LIMC VII 1994, 580, Psyche nr. 141a; Haskell & Penny 1981, 189-191.

Fig. 8. Amor og Psyke, statuegruppe på Capitolmuseet i Rom.

I anden halvdel af 1700-tallet var det englændere og især skotter, der sad på udgravninger og antikhandel i Rom. Det var den skotske maler Gavin Hamilton (1723-1798), der gravede bl.a. i Hadrians villa, Collin Morrison, James Byres, og især maleren Thomas Jenkins (1722-1798).³¹ Han optrådte både som maler og kunstagent og virkede også som bankier for de unge englændere – i milordi som italienerne kaldte dem – der var på Grand Tour i Italien. Desuden optrådte han som uofficiel gesandt for Storbritannien, og det er værd at nævne, at

31. Mengs' portræt af Thomas Jenkins, *Grand Tour* 1996, 209, nr. 156.

han i visse kredse ansås for at være spion. Vi befinder os kun nogle år før den franske invasion af Rom i 1798. Den skotske prætendent til den engelske krone, den katolske James Stuart, boede i Rom helt til 1788, hvor han førte sig frem, som om han allerede var konge. Der kunne derfor være god grund for Storbritannien til at have folk, der kunne høre græsset gro.³²

Jenkins solgte antikke skulpturer til den store engelske samler Charles Townley, hvis samlinger nu findes på British Museum, og til James Hugh Smith Barry på Marbury Hall. Han foretog også selv udgravninger bl.a. på Monte Cagnolo i Albanerbjergene og formidlede også salg af skulpturer fra flere af de store romerske kunstsamlinger. Det er derfor meget sandsynligt, at Jenkins også forsynede Reventlow med antikker.

Som et kuriosum kan nævnes, at et af Glyptotekets stjernestykker, statuen af Demosthenes, er et værk som Thomas Jenkins erhvervede fra Carafa samlingen i Palazzo Colombrano i Napoli og i 1770 solgte til John Fredric Sackville, Hertug af Dorset, på Knole House i Kent. Herfra blev den erhvervet til Glyptoteket i 1929 (Fig. 9).³³

Julie Reventlow døde barnløs i 1816 og dermed slap de Schimmelmanske tilskud op, så ægtemanden af pengenød atter indtrådte i diplomatiet og blev dansk gesandt i Berlin 1818-1828. Han giftede sig igen i 1822 med Charlotte Schlippenbach (1794-1840), men også dette ægteskab var barnløst. Ved Fritz Reventlows død i 1828 arvede adoptiv sønnen, Joseph Reventlow Criminil Emkendorf. Samlingen blev som sagt spredt for alle vinde, nogle malerier findes på Gottorp slot, og nogle møbler skal være på Pederstrup på Lolland, et af Reventlowernes danske godser.

Det er ikke mesterværker, vi har bevaret fra denne samling, men det er alligevel et stykke dansk samlingshistorie, som viser, at dele af højadelen i den danske helstat havde sans for antikken. Det er ikke så mærkeligt, for i deres tid i Rom færdedes Reventlowerne i kredsen omkring arkæologen Georg Zoëga (1755-1809), maleren Asmus Jacob Carstens (1754-1798) og teologen Frederik Münter (1761-1830). Dennes søster, den kunstinteresserede Frederikke Brun, har skrevet levende om tiden og kredsen i Rom, der ofte tilbragte aftenerne sammen for at drøfte, hvad de hver især havde set og oplevet i byen. Parret Reventlow holdt til i Grottaferrata i Albanerbjergene, så det er utænkeligt, at de ikke også har besøgt Kardinal Stefano Borgia (1731-1804), som holdt hof i det nærliggende Velletri, og som gerne viste sine rige

32. Lewis 1961, 188.

33. Ny Carlsberg Glyptotek IN 2782; NCGKat., Græske Portrætter 1992, 84-87, nr. 33.

samlinger frem. Borgia havde en særlig forkærlighed for unge danske videnskabsmænd, som, når de havde forskningsstipendier til Rom, hjalp ham med at katalogisere hans samlinger af især mønter og koptiske håndskrifter.³⁴ På sin vej hjem fra Rom i 1810 aflagde Frederikke Brun besøg hos vennerne Reventlow på Emkendorf.³⁵

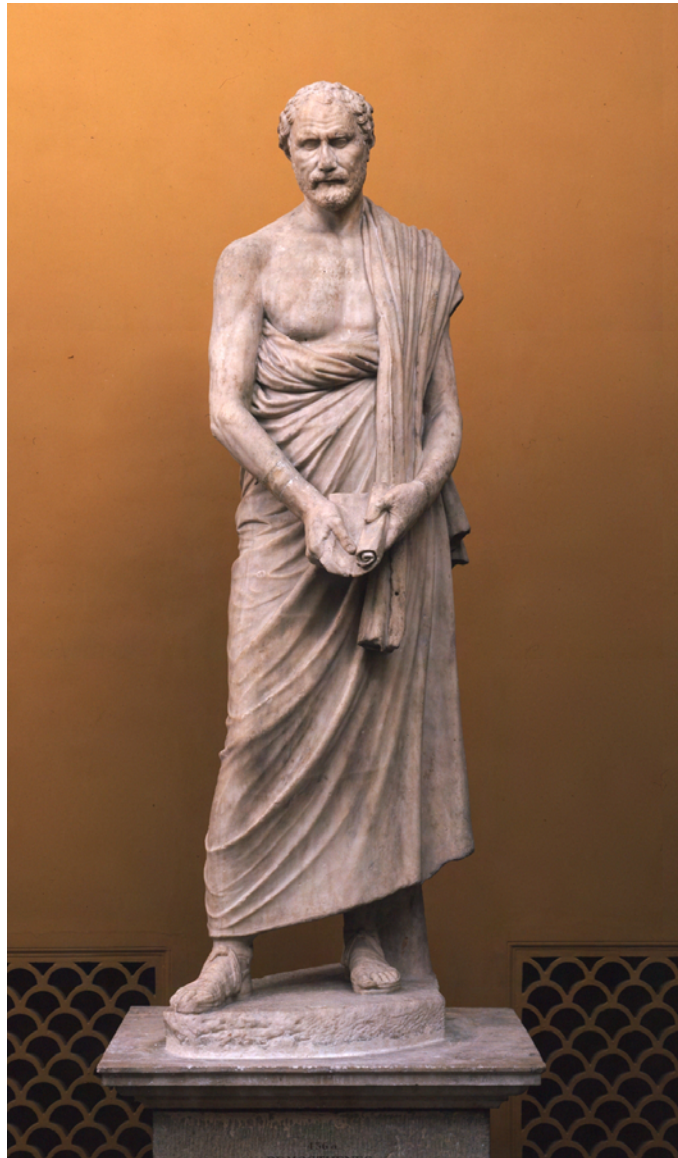

Fig. 9. Den græske taler Demosthenes, Ny Carlsberg Glyptotek IN 2782.

34. Andresen 1935.

35. Bobé 1910, 219.

Fig. 10. Dobbeltportræt af Preben Bille-Brahe og hans hustru Johanne f. Falbe, C.W. Eckersberg 1817. Ny Carlsberg Glyptotek MIN 1967.

Hermerne fra Hvedholm

En anden dansk adelsmand, som rejste til Italien i sin ungdom, var Preben Bille-Brahe til Hvedholm (1773-1858), som i årene 1793-94 – altså ganske kort før Reventlows anden rejse – drog ned gennem Italien til Rom og Napoli, hvor også han erhvervede nogle antikke buster, som han bragte hjem til Danmark (Fig. 10).

Vi hører først om disse oldsager, da Frederik Poulsen i 1920 på en cykeltur gennem Fyn besøgte grev Hendrik Bille-Brahe Selby på Steensgaard. Denne viste ham på sin anden ejendom Hvedholm fem antikker, som greven fortalte, at hans oldefar havde hjembragt fra Italien ca. 1780 (sic!). Det var ifølge Poulsen to gode hermeporætter, et sammenflikket

Zeushoved og to forfalskninger fra det attende århundrede.³⁶ Uvist af hvilken grund har Frederik Poulsen selv i 1927 erhvervet et af de to omtalte “moderne” hoveder til Glyptoteket.

Det forestiller en korthåret, skægget mand med meget markerede træk (Fig.11). Halsen er omhyggeligt skåret til og er nedfældet i en hermebuste, så højden bliver 48 cm i alt, issen og næsetippen er restaurerede. Manden er gengivet som ældre med poser under øjnene, rynker i panden og skarpe linjer ved kinderne. Vagn Poulsen så en vis lighed med portrættet af Xenophon, men hår og skæg minder mest af alt om et portræt af en officer fra det attende årh.³⁷

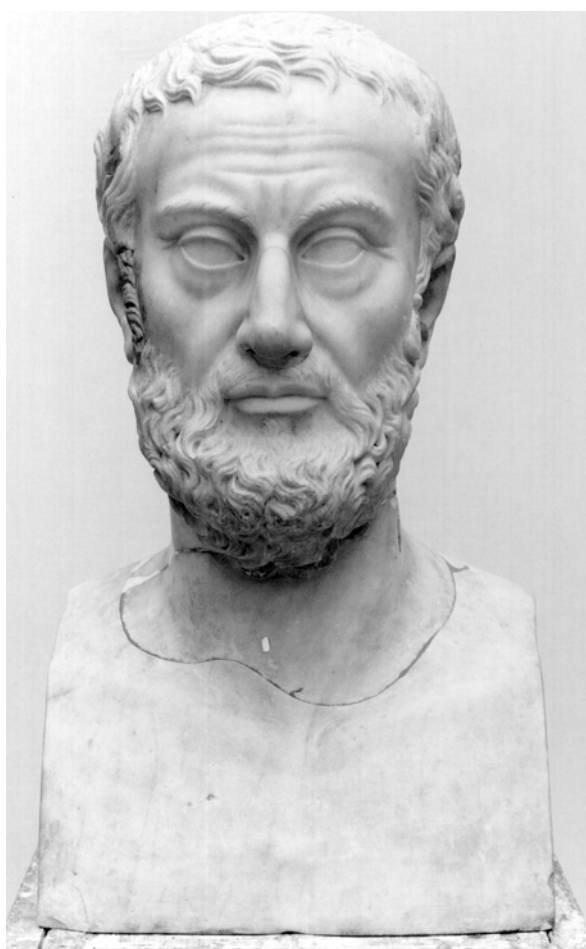

Fig. 11. Skægget mand, Ny Carlsberg Glyptotek IN 2764.

36. Poulsen 1921, 3-19.

37. Ny Carlsberg Glyptotek IN 2764, NCGCat., Græske Portrætter, 148-149, no. 61.

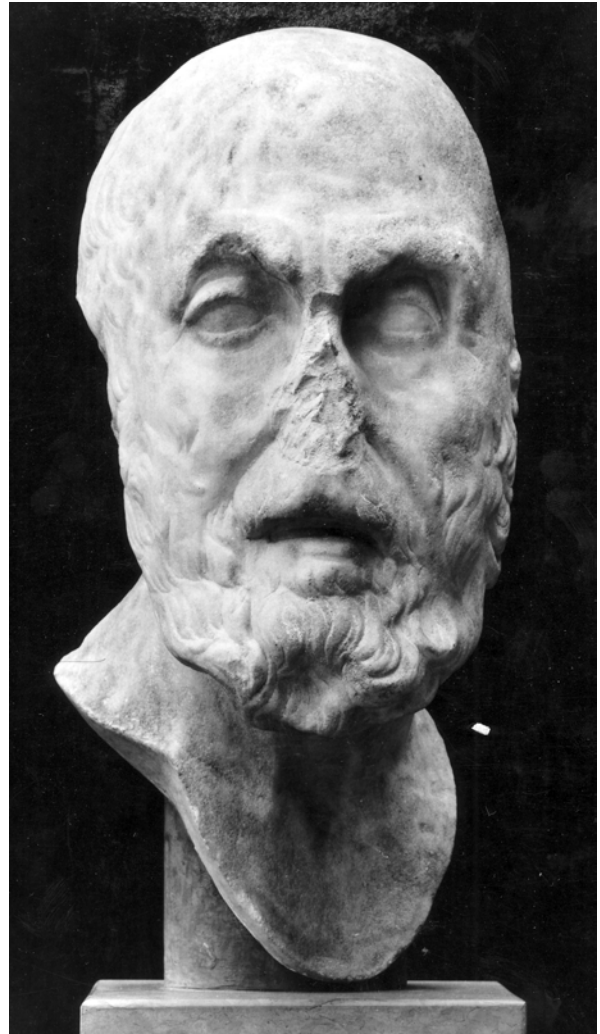
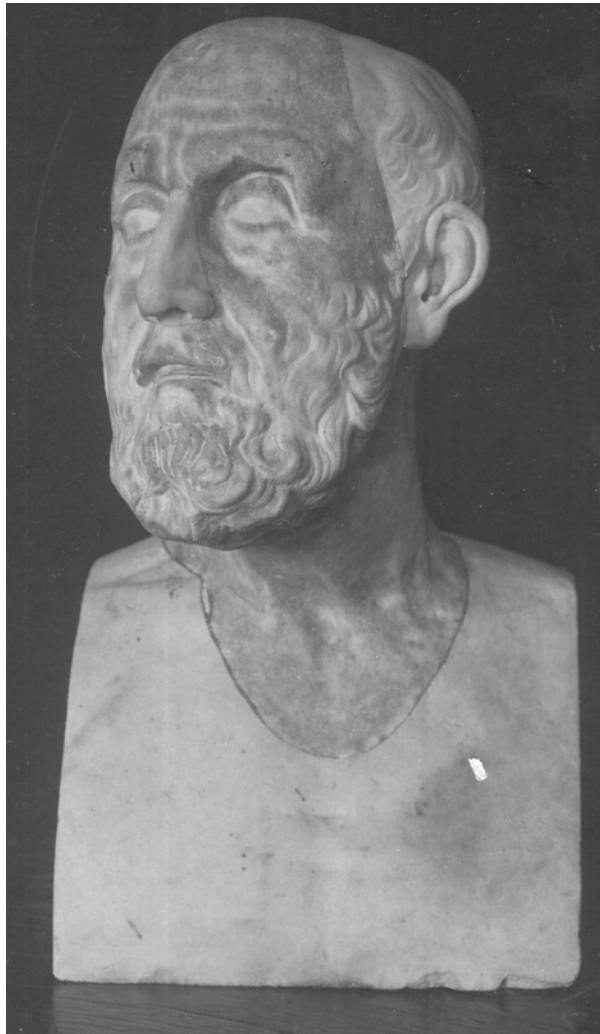

Fig. 12 a. Chrysippos, Nationalmuseets Antiksamling IN 8012, restaureret med herme

Fig. 12b. Chrysippos, Nationalmuseets Antiksamling IN 8012, uden restaureringer.

De to hermeportrætter blev i 1923 erhvervet til Nationalmuseets Antiksamling og publiceret af P. J. Riis i *Nationalmuseets Arbejdsmark*.³⁸ Det drejer sig om to fremragende og meget karakterfulde portrætter af græske filosoffer fra romersk tid. Det ene forestiller en gammel, flenskaldet mand med rynket pande og gammelmandshals og var ved erhvervelsen nedfældet i en hermebuste (43,5 cm i alt); næsen og et stykke af venstre side med øret og isse og nakke er restaureret i marmor (Fig.12 a-b).³⁹ Hovedet vender mod højre skulder og ser let

38. Riis 1945, 54-60.

39. Nationalmuseets Antiksamling IN 8012; Lund & Rasmussen 1994, 147 nederst.

opad. Det har hørt til en siddende statue, og man har forbundet hovedets type med en siddende statue i Louvre. Ved hjælp af portrætter på bronzemønter fra 163-164 e.Kr. fra Soloi i Kilikien er statuetyperen blevet identificeret som den stoiske filosof Chrysippos, der stammede herfra. Af typen findes 12 hoveder bevaret, hvoraf det bedste nu er i British Museum i London.⁴⁰ Her kan man se, at den gamle mand havde en kappe liggende tæt op ad nakken som det netop er tilfældet med statuen i Louvre.⁴¹

Chrysippos (288/277 – 2208/204 f.Kr.) var fra 232 f.Kr. leder af den stoiske filosofiskole i Athen, og vi ved, at der var statuer af ham både i Athen og i Soloi. Ud fra fremstillingen i Louvrestatuen kan vi se, at han sidder let sammensunket med den højre hånd åben. Dette er en gestus, der tolkes som om han tæller på fingrene, sådan som Cicero siger, at Chrysipposstatuen på Kerameikos gjorde.⁴²

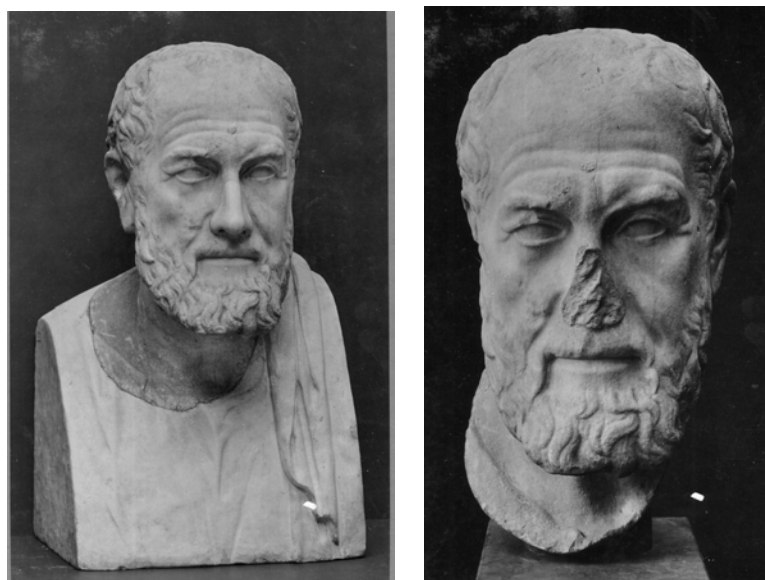

Fig. 13a. Hyperides, Nationalmuseets Antiksamling IN 8011, restaureret med herme.

Fig. 13b. Hyperides, Nationalmuseets Antiksamling IN 8011, uden restaureringer.

40. Richter 1984, 101-108, fig. 71; Ny Carlsberg Glyptotek IN 2575, NCGCat., Græske Portrætter, 124-125, nr. 51 er et andet.

41. Johansen 1985, 91-98.

42. Cic. De Fin. 1.11.39.

Det andet portræt i Antiksamlingen kaldes Hyperides (Fig. 13 a-b). Det gengiver ligeledes en ældre skægget man med markerede træk.⁴³ Det var ved erhvervelsen indfældet i en draperet hermebuste og målte 48 cm. Hyperides (389-322 f.Kr.) var taler, politiker og diplomat, og hans portræt kendes i flere versioner, som desværre ikke er benævnt med sikre indskrifter. Glyptoteket ejer også et portræt af typen.⁴⁴

Da alle tre hoveder fra Hvedholm var indfældet i hermebuster, er der sandsynlighed for, at man også her har tænkt at lave en slags hermegalleri i beskedent format efter forbillede fra museerne i Rom (Fig. 14).

Fig. 14. Græske hermer i Palazzo Nuovo på Capitol i Rom.

Restaurering

Lidt pudsigt er det, at begge disse samlinger omfattede tre portræthermer, og at begge samlere er faldet for fristelsen til at købe et nyere værk, som alligevel er tydeligt restaureret i hår og skæg og nedfældet i en hermebuste, altså foregiver at være antik (Fig. 2, 11). Netop i

43. Nationalmuseets Antiksamling IN 8011; Lund & Rasmussen 1994, 147 øverst.

44. Richter 1984, 150-151; Ny Carlsberg Glyptotek IN 1967, NCGKat. Græske Portrætter 1992,72-73, nr. 27.

slutningen af det 18. århundrede har man i Rom store værksteder, hvor antik marmor-skulptur blev restaureret og forskønnet nærmest på samleband. Den største af disse tilhørte Bartolomeo Cavaceppi, som dels skrev et stort værk om, hvordan man bør restaurere og dels brugte dette værk som en slags salgskatalog.⁴⁵ Ikke desto mindre var Cavaceppis værksted også leveringsdygtig i helt nye "antikker", og han havde kunder nok blandt både tyske og engelske samlere.

Sammenligner vi de to "moderne" hoveder i vor samling er det påfaldende, at den linje, hvorefter håret er tilstykket på IN 2627 og halskanten på IN 2764, i begge tilfælde er ganske nøje tilpasset i en bølgende linje. Derudover er der andre små flikkede marmorstykker, et rent puslespil i marmor. Hermestykkerne er også meget ens og karakteriserede ved at være lidt smallere foroven end forneden, så man kunne nemt forestille sig, at de var udgået fra det samme værksted. Det ser ikke umiddelbart ud til at være Cavaceppis, da han som oftest bruger en anden busteform end hermen.

De seks omtalte værker er ikke repræsentative, men kan dog sammenlignes med noget større samlinger i de tyske småstater f. eks. den samling, som fyrst Franz af Erbach-Erbach købte i Rom på en rejse i 1791, og som er en af de eneste mindre adelssamlinger, der stadig er bevaret.⁴⁶ Hans samling bestod af 36 værker, væsentligst buster, som han havde anskaffet hos netop Thomas Jenkins, Gavin Hamilton og Bartolomeo Cavaceppi. De stod i hans private gemakker, der i udformning minder meget om dem i Emkendorf.

45. Weiss 1999, 86-92 (Kreikenbom), 93-99 (Müller-Kaspar).

46. Fittschen 1977; Prückner 1981

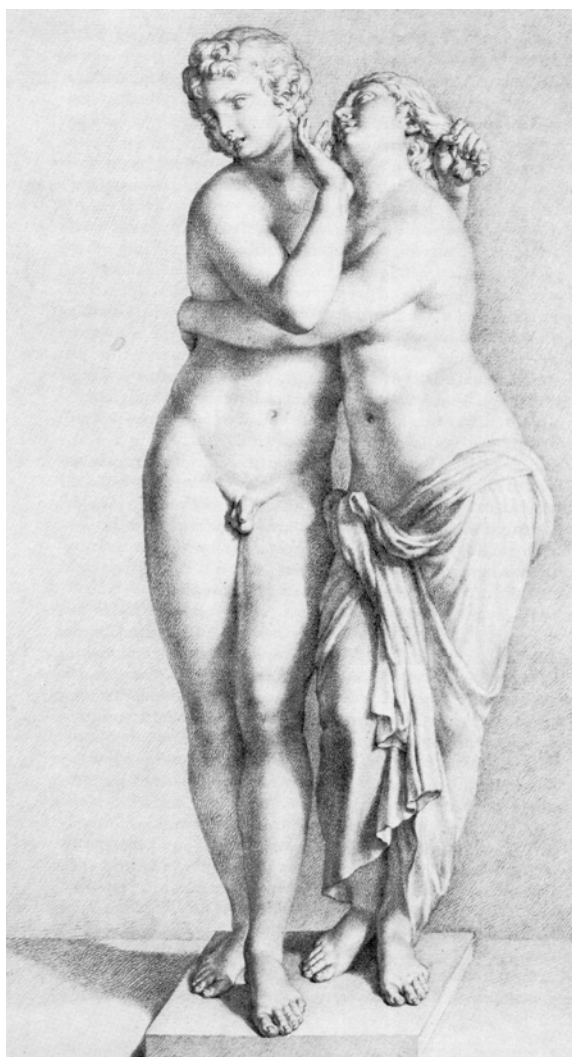

Fig. 15. P. Batoni, tegning af en Amor og Psyke gruppe ca. 1725-30.

Amor og Psyke – en idé!

Ifølge Müllers katalog fra 1980 er statuegruppen af Amor og Psyke på Emkendorf forsvundet, og der er øjensynligt heller ikke billeder af den, blot ved man, at den lignede en gruppe på Capitolmuseet. Haskell & Penny 1981 omtaler en tegning af sådan en gruppe, som er udført af den italienske portrætmaler Pompeo Batoni (1708-1787) ca. 1725-30 (Fig. 15). På bagsiden

af tegningen står, at statuen tilhører den italienske samler Grev Giacomo Fede.⁴⁷ Denne havde fundet statuen i de udgravninger, han foretog i Hadrians Villa i Tivoli.⁴⁸ Siden blev den omtalt af flere forfattere som værende af meget høj kvalitet, og der blev lavet flere afstøbninger af den. Den stod hos Fede til han døde i 1777, hvorefter den blev solgt til en Mr. Brand, og da denne døde i 1794, blev Thomas Jenkins bedt om at sælge den igen, til hvem ved man ikke. "Of all the antique statues admired in the eighteenth century but now untraced it was probably the most celebrated", siger Haskell & Penny.⁴⁹ Det er da en tanke værd, om netop denne berømte gruppe af Amor og Psyke kunne være identisk med den, der stod i Emkendorf, men det er naturligvis ganske umuligt at efterprøve.

mm@glyptoteket.dk

47. Tegningen af Pompeo Batoni findes i Topham Collection, Eton college; Haskell & Penny 1981, 92, fig. 52, 190-191.

48. Grev Fede var en af de første, der opkøbte land ved Hadrians Villa i Tivoli og foretog udgravninger der.

49. loc. cit. 191.

Bibliografi

Andresen 1935

Ø. Andresen, "Kardinal Borgia og de Danske i Rom", L. Bobé red. *Rom og Danmark Gennem Tiderne I*, 1935, 268-313.

Bobé 1910

L. Bobé, *Frederikke Brun og Hendes Kreds Hjemme og Ude*, Kbh. 1910.

Bundgaard Rasmussen et al. 2000

B. Bundgaard Rasmussen, J. Steen Jensen, J. Lund (red.), *Chr. VIII og Nationalmuseet*, Kbh. 2000.

Cedergreen Bech 1982

Sv. Cedergreen Bech, "Reventlow, Friedrich", *Dansk Biografisk Leksikon*, Bd. 12, København 1982.

Cic. De Fin

M. T. Cicero, *De Finibus Bonorum et Malorum*, The Loeb Classical Library, London/New York 1921.

Curtius 1931

L. Curtius, *Zeus und Hermes, Studien zur Geschichte ihres Ideals und seine Überlieferung*, RM Erg. 1, München 1931.

Davidson 1880.

T. Davidson, "Private Collections of ancient Sculpture in Rome. The Jerichau Collection", *American Art Review*, Boston 1880, 7-27.

Fejfer& Melander 2003

J. Fejfer & T. Melander, *Thorvaldsens ancient Sculptures. A Catalogue of the ancient Sculptures in the Collection of Bertel Thorvaldsen*, Kbh. 2003.

Fischer-Hansen 2007

T. Fischer-Hansen, "Frederik Münter og hans rejse til Italien – med særlig henblik på hans erfaringer fra Sicilien, i: Oldsagskommissionene tidlige år", *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 2007*, 91-106.

Fittschen 1977

K. Fittschen, *Katalog der Antiken Skulpturen in Schloss Erbach, Archologische Forschungen Band 3*, Berlin 1977.

Gjødesen 1975

M. Gjødesen, "En Splint af Titi Bue", *MedKøb* 32, 1975, 67-97.

Grand Tour 1996A.

Wilton, I. Bignamini red. *Grand Tour, The Lure of the Antique in The Eighteenth Century*, Tate Gallery, London 1995.

Haskell & Penny 1981

F. Haskell & N. Penny, *Taste and the Antique, The Lure of Classical Sculpture 1500-1900*, London 1981.

Haslund-Hansen et. al. 2009

A. Haslund-Hansen, V. Nørskov, H. Thomasen, "Artist and antiquary. Wiedewelt's catalogue of Egyptian and Roman Antiquities, 1786". *ActaHyp* 12, 2009, 241-257.

Johansen 1985

F. Johansen, "Stoikere gennem fem århundreder – fra Zenon til Marcus Aurelius" *MedKøb* 41, 1985, 83-110.

Lewis 1961

L. Lewis, *Connoisseurs and Secret Agents in Eighteenth Century Rome*, London 1961.

LIMC

Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, Zürich 1981-1999.

Lund & Rasmussen 1994

J. Lund, B. Bundgaard Rasmussen, *Antiksamlingen Grækere, Etruskere, Romere*, København 1994.

MedKøb, Meddelelser fra Ny Carlsberg Glyptotek.

Melander 1993

T. Melander, *Thorvaldsens Antikker*, København 1993.

Michaëlis 1882

A. Michaëlis, *Ancient Marble in Great Britain*, Cambridge 1882

Müller 1980

W. J. Müller, "Die Emkendorfer Kunstsammlung. Dokumentation," *Staatsdienst und Menschlichkeit. Studien zur Adelskultur des späten 18. Jahrhunderts in Schleswig-Holstein und Dänemark*, Neumünster 1980, 385-455.

NCGKat. Ny Carlsberg Glyptotek, Katalogserie.

Noodt 1829

J. Noodt, *Die Gemälde- und Antiken-Sammlung auf dem Hochadeligen Guthe Emkendorf in Holstein*, beschrieben durch Johannes Noodt, Altona 1829.

Poulsen 1921

F. Poulsen, "Zwei antike Porträts auf Steensgaard", *Ikonographische Miscellen. Det kgl. Videnskabernes Selskab hist.-fil.Meddl.* IV.1, 1921, 1- 19.

Poulsen 1923

F. Poulsen, *Greek and Roman Portraits in English Country Houses*, Oxford 1923

Poulsen 1931

F. Poulsen, "Iconographic studies in the Ny Carlsberg Glyptothek", *From the Collections of the Ny Carlsberg Glyptothek I*, Copenhagen 1931, 1-95.

Poulsen 1941

V. Poulsen, "En forblommet Antique", *Kunstmuseets Årsskrift*, 1941, 143-147.

Poulsen 1951

V. Poulsen, "Hermer fra Emkendorf", *MedKøb* 8, 1951.

Poulsen 1954 V. Poulsen, *Les portraits grecs*, København 1954.

Prückner 1981 H. Prückner, "Die Römerzimmer des Schlosses Erbach im Odenwald", *Antikensammlungen im 18. Jahrhundert*, H. Beck et. Al. (red.), Berlin 1981, 237-255.

Ricci 1998 A. Ricci, *La Villa dei Quintilii Fonti Scritti e Fonti Figurati*, Rom 1998

Richter 1984 G.M.A. Richter, *The Portraits of the Greeks*, Oxford 1984

Riis 1945 P.J. Riis, "Antiksamling i Danmark før Thorvaldesen", *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1945, 54-60.

Rom og Danmark 1935

Rom og Danmark Gennem Tiderne, L. Bobé (red.) Bind I, København 1935.

Schadendorff 1950

H. Schadendorff, "Reventlowsche Briefe von der Romreise 1783/8", *Nordelbingen* 19, Heide in Holstein 1950,22-49.

Weiss 1999,

T. Weiss red. *Von der Schönheit des Weissen marmors. Zum 200. Todestag Bartolomeo Cavaceppis*, Mainz 1999.